

การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี
THE DEVELOPMENT TOWARDS RELIGIOUS ASSETS MANAGEMENT
OF TEMPLE IN CHONBURI PROVINCE

พระครูวิชิตกิจจาภิวัฒน์ (จนทโชโต/เรืองศรี) * พระสุธีวีรบัณฑิต** พระปลัดระพีนพุทธิสาร***

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม คือ การศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณด้วยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 317 ชุด ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน รวมทั้งการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 รูป/คน ดำเนินการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาความ ตามลำดับดังต่อไปนี้

ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์การมีความคิดเห็นต่อสภาพทั่วไปในการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ พระสงฆ์การในจังหวัดชลบุรีจำแนกตามสถานภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักการจัดการด้านการวางแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X}=3.87$) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D.=0.669) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อและเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก

2. ด้านกระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักการจัดการด้านการควบคุม โดยภาพรวม อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X}=4.07$) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D.=0.653) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อและเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1). ด้านการวางแผน พระภิกษุ สามเณร และประชาชนเป็นนโยบายหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการที่อย่างยั่งยืนนั้น 2). ด้านการจัดองค์กร ต้องคำนึงถึงศักยภาพความสามารถ ในการรองรับของพื้นที่ และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง พระสงฆ์การควรยึดเอาหลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการ ที่

สำนักงานศาสนสมบัติได้ถวายคำแนะนำไว้ 3). ด้านการจัดคนเข้าทำงาน พระสังฆาธิการต้องมีความรู้และความเข้าใจดูคนว่ามีประสบการณ์มากน้อยหรือเข้าใจเฉพาะด้าน 4). ด้านการสั่งการ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ถ้าพึงอาศัยพระสังฆาธิการเพียงรูปเดียวไม่สามารถขับเคลื่อนภารกิจการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดไปได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย 5). ด้านการควบคุม ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นให้มากที่สุด โดยองค์กรของรัฐเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงาน

3. นำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ดังนี้ พระสังฆาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเป็นเครื่องมือในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ในขณะสงฆ์เป็นแนวทางการสร้างความสุข ความเจริญ เป็นการพัฒนาการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงการบูรณาการด้วยการพิจารณาเพื่อหาแนวทางออกที่ดีและเหมาะสมกับการพัฒนาการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ให้มีรูปแบบสอดคล้องตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ดังนี้ พบว่า พระสังฆาธิการกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนารับจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านฉันทะ ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก (\bar{X} = 4.02) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D. = 0.632) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก คือ **ด้านฉันทะ** ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และ พอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุด่างๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงานพูดให้ลึกลงไปในทางธรรมว่าความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ มีงานเมื่อไร ก็จะทำด้วยความเต็มอกเต็มใจด้วยความสุขใจ เต็มใจทำ พบว่า พระสังฆาธิการกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนารับจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านวิริยะ ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก (\bar{X} = 3.94) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D. = 0.673) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก คือ **ด้านวิริยะ** วิริยะ แปลว่า กล้า ก็คือ มีความกล้าที่จะผจญกับ อุปสรรคทุกชนิดเห็นอุปสรรคแล้วมีความรู้สึกเหมือนทารกเห็นขนม พบว่า พระสังฆาธิการกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนารับจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านจิตตะ ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก (\bar{X} = 3.81) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D. = 0.719) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก คือ **ด้านจิตตะ** ความเข้าใจงานหมายถึง มีใจจดจ่อ ไม่วอกแวก เรียกว่าตั้งใจทำ คนที่ขาดจิตตะ เปรียบเหมือนน้ำประปาที่ ไหลๆ หยุดๆ ใช้เวลาเท่ากันแต่ประสิทธิภาพอาจแตกต่างกัน พบว่า พระสังฆาธิการกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนารับจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด

ชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านวิมังสา ความพึงพอใจโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก (\bar{X} = 3.88) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D.= 0.710) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก คือ ด้านวิมังสา ความตรงตรงพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้นๆ หมายความว่า ใช้ปัญญาสอดส่องเทียบเคียงเปรียบเทียบ ทั้งเหตุทั้งผลในความกรงานต่างๆ ที่ตนกระทำแล้ว คือ ย้อนกลับไปดูว่าตนได้ทำเหตุปลูก ฉันทะ ใช้วิริยะ ได้ตั้งจิตตะในการนั้นๆ ไว้มากน้อยเท่าไรแล้วได้ผลเท่าไร หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และ ตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวิเคราะห์วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น ก็จะได้งานที่มีคุณภาพที่สุด

คำสำคัญ : การพัฒนา, การจัดการ, ศาสนสมบัติ

ABSTRACT

The objectives of this research were : (1) to study the general state about development towards religious assets management of temple in Chonburi province, (2) to study the process of development towards religious assets management of temple in Chonburi province, (3) to present the guideline for development towards religious assets management of temple in Chonburi province. This research was the mixed method research between the quantitative research is used the sample for 317 sets and data analysis is used by ready programme of social science though questionnaire and the data analysis used the statistic description, percentage, mean, standard deviation and the qualitative research by the in-depth interview from 17 key informants and process focus group discussion and then to analyze and present the data through descriptive as following :

The findings of this research as follows :

1.The opinion level of Sangha administrators had the opinion to the general state about development towards religious assets management of temple in Chonburi province that status of questionnaire correspondents are Sangha administrators such as Sangha administrators in Chonburi province that classified by status , found that the sample had the opinion to the development towards religious assets management of temple in Chonburi pronce according to planning management in overall , was at high level ($X=4.87$) and had the opinion along with agreement at high level(S.D.= 0.669). When considered in each aspect found

that the sampling group had the opinion was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level.

2. The process of development towards religious assets management of temple in Chonburi province, 1) The planning ; the monks , novices , people are the policy to promote and develop sustainably. 2) The organization management ; realized the potential and ability accept the place and rule about Sangha administrators should have the principle , stage at office of religious assets to offer the advise. 3) Personnel management; Sangha administrators should have knowledge and understanding the to see the high or low experience. 4) The Command ; it is important but only Sangha administrator can not move ahead for activity for looking after the religious asset of temple must have the cooperation. 5) The controlling ; use the principle of people participation and local community through the support of government.

3. To present the guideline for development towards religious assets management of temple in Chonburi province such as Sangha administrator have the major role for applying the Iddhibaha IV for the tool to work successfully. The Sangha organization should have happiness, development, to take care of religious assets of temple. When analyze the integrated data through consideration for the way to find out properly for assets of temple. At the present, it has the form along with Iddhibatha IV such as Chanta, Viriya, Citta, Vimangsa. For the Chanta, has the love to work, satisfied with objective that to get the success or attain the objectives and has the love, good wish, be happy to work. The Viriya, Vira means brave, has the adventure, obstacle, to see the obstacle is like a piece of cake. Viriya happens with other people will work hard in each year. Viriya has importance for working hard that will get the success. The Citta, means understanding, quiet mind, no change the mind, mind is important to work effectively. 4) Vimangsa means to consider many reasons that it means to use wisdom, it will be good to think twice, Viriya like to work hard, to consider the cause and reason, should check, analysis, examination , improvement and then will work efficiently.

Keywords: development, management, religious assets

1. บทนำ

สมัยครั้งพุทธกาลนั้นยังไม่มีการสร้างเสนาสนะและอาคารสถานที่ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจากพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมิที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งถาวรด้วยจะทำให้เกิดความยึดติดในทรัพย์ทางโลก อันจะมีผลกระทบต่อเป้าหมายของการบวชที่มุ่งการบรรลุถึงโมกขธรรม ซึ่งเป็นหนทางเข้าสู่การนิพพานที่ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิต ตามแนวทางวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนา เสนาสนะที่จะใช้อยู่อาศัยนั้น ทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้ เป็นที่อยู่อาศัยพื้นฐานที่สุด คือ "รุกขมุลเสนาสนะ" อันหมายถึงการอยู่รอบโคนต้นไม้ แล้วให้จาริกไปเรื่อยๆ ทั้งนี้เพื่อมิให้จิตมีสิ่งผูกพัน ในปัจจุบันการสร้างวัดการพัฒนามากขึ้นทุกๆ ปี ทั้งนี้ เพราะประชาชนชุมชนมีจำนวนมากอีกทั้งประชาชนก็นิยมเข้าวัด ซึ่งมีหลายลักษณะตาม วิวัฒนาการของโลก อย่างไรก็ตาม ติเจ้าอาวาสซึ่งเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการบริหารวัดให้เจริญรุ่งเรือง ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการหลายๆ ด้านให้ทันสมัย เข้ากับโลกสมัยใหม่ ทั้ง ด้านตนเอง ผู้ได้บังคับบัญชา คือพระภิกษุ สามเณรในวัดต้องมีการพัฒนารูปแบบการยกระดับ คุณภาพการบริหารจัดการวัดในวามสมัย ด้วยการวางแผนแบบแปลน แผนผังวัด เสนาสนะ การจัด ภูมิทัศน์ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม สะอาดตา สะอาดใจ แก่ผู้พบเห็น จนกระทั่ง บุคลากรภายในวัด การพัฒนา วัดตามรูปแบบดังกล่าว ทั้งคณะสงฆ์และราชการ (พระครูสมุห์ธัญญ์เสฐ์ อธิภาณ,2559) ในการปฏิบัติงานอีกทั้งการออกแบบงานเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานในการ พัฒนากลุ่มบุคคลที่กำลังทำงานด้วยกันให้ได้เรียนรู้ว่าจะทำอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายขององค์กร ทั้งนี้คณะสงฆ์แต่ละอำเภอ ต้องมีการบริหารจัดการวัดในวามสมัย เพื่อให้บรรลุแผนพัฒนารูปแบบ การยกระดับคุณภาพของคณะสงฆ์แต่ละอำเภอ โดยกระบวนการบริหารจัดการหมายถึง ขั้นตอน การบริหารเพื่อให้บรรลุตามแผนการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดเพื่อ นำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดทิศทางของคณะสงฆ์จังหวัดว่าต้องทางอย่างไรที่จะบรรลุตามแผนการ พัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในวามสมัย ที่ร่วมกันกำหนดนั้นได้ (อนุวัต กระสังข์,2558) พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งของประเทศไทย มีความผูกพันกับประชาชนประเทศชาติอย่างแนบแน่น แนวคิดในเรื่องต่าง ๆ ทุกด้านในสังคมไทย มีความสัมพันธ์มีรากเหง้ามาจากความคิดทางพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น (สมบุญ สุธรรมา,2527)

วัด เป็นสิ่งที่สถาบันสงฆ์คู่สังคมไทยเป็นเวลายาวนาน มีบทบาททั้งในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งเป็นแหล่งศึกษาวิชาความรู้ เป็นโรงเรียนของชาวไทยมาโบราณกาล เป็นโรงพยาบาล เป็นที่พำนักพักใจ และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม พระเดชพระคุณพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต) ได้ให้นิยามคำว่า "วัด" ไว้ในหนังสือ คำว่า "เป็นคำที่ใช้เรียกสถานที่ทางพระพุทธศาสนาแต่โบราณ เป็นคำเรียกรวมที่ดินและอาคาร เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลา กุฏิ ที่ตั้งอยู่บนที่ดินนั้นด้วย" ที่ดินวัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัดตามกฎหมายของสงฆ์มี 3 ประเภท 1. ที่วัด หมายถึง ที่ดินที่ตัววัดตั้งอยู่มีอาณาเขตเห็นชัด 2. ที่ธรณีสงฆ์ หมายถึง ที่อันเป็น สมบัติของวัด จะอยู่ที่ไหนก็ตาม 3. ที่กัลปนา ที่ดินนี้ไม่ถวายตัวพื้นดินถวายแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือ พระศาสนา

นอกจากนั้น ปัญหาบริหารจัดการประโยชน์ที่ดินวัดร้าง และศาสนสมบัติกลางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งได้มีการแก้ไขครั้งล่าสุดเมื่อปี 2535 โดยมิได้มีการแก้ไขจนถึงปัจจุบัน ยังไม่ครอบคลุมกับสภาพการณ์ในการบริหารจัดการศาสนสมบัติให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและความเป็นจริงในปัจจุบัน จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมกับสภาพเศรษฐกิจที่สามารถดำเนินการเกี่ยวกับ ทรัพย์สินของพระศาสนาให้มีประสิทธิผล ดังนั้น หากได้มีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้แล้วจะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ที่จะเข้าทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของวัดและศาสนสมบัติกลาง ทั้งในด้านวิชาการ ความชัดเจนในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการทำนิติกรรม และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ที่ดินซึ่งเป็นสมบัติของพระศาสนาถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินทางเศรษฐกิจประเภทหนึ่ง หากได้มีการบริหารจัดการที่ถูกต้อง และเหมาะสมตามกฎหมายกำหนดไว้จะก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวมอีกทางหนึ่งด้วย

จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีวัดมากแห่งหนึ่งในภาคมีวัดร้างและวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษาอยู่ในวัด สถานที่แสวงบุญและท่องเที่ยวของผู้คนจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดชลบุรี ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ประการที่สองเพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดชลบุรี ประการสุดท้ายผู้วิจัยจะได้นำเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีแก่คณะสงฆ์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยนี้เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี" ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้ ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์กร 3) ด้านการจัดคนเข้าทำงาน 4) ด้านการสั่งการ และ 5) ด้านการควบคุม (Certo, S.C. & Peter J.P.1991) ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรมตามหลักอิทธิบาทธรรม ประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจ, วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะ ความเอาใจใส่ และวิมังสา ความไตร่ตรอง

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง"การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี" ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้เป็นแบบสอบถาม จำนวน 317 ชุด ผสมกับการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน ด้วยกัน

4.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย พระสงฆ์ ในจังหวัดชลบุรี จำนวน 1,530 รูป กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และ มอร์แกน 2) พระสงฆ์ กลุ่มตัวอย่าง ในจังหวัดชลบุรี" จำนวน 317 รูป ได้คำนวณจากสูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการ การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์กร 3) ด้านการจัดคนเข้าทำงาน4) ด้านการสั่งการ และ5) ด้านการควบคุม ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม ตามหลักอิทธิบาทธรรม ประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจ,วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะ ความเอาใจใส่ และวิมังสา ความไตร่ตรอง

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 317 ชุด ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 รูป/คน

4.4 วิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติพรรณนา สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาถึง การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ใน ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์กร 3) ด้านการจัดคนเข้าทำงาน4) ด้านการสั่งการ และ5) ด้านการควบคุม ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม ตามหลักอิทธิบาทธรรม ประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจ,วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะ ความเอาใจใส่ และวิมังสา ความไตร่ตรอง

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์เอกสาร เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด ทั้ง 5 ด้าน รวมทั้งการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเอง ตามระเบียบวิธีวิจัย และตามประเด็นโจทย์วิจัยวิธีดำเนินงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การสังเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลที่สอดคล้องกัน เพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหาร

จัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล 2) อ่านทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกตและตั้งประเด็นพรรณนา แยกแยะลดส่วนข้อมูล และให้รหัส และตีความข้อมูล จัดหมวดหมู่ หาความเหมือน ความต่าง และความเชื่อมโยงกับบริบท และ 3) สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นเรียงความ และรายงานผลการวิจัย

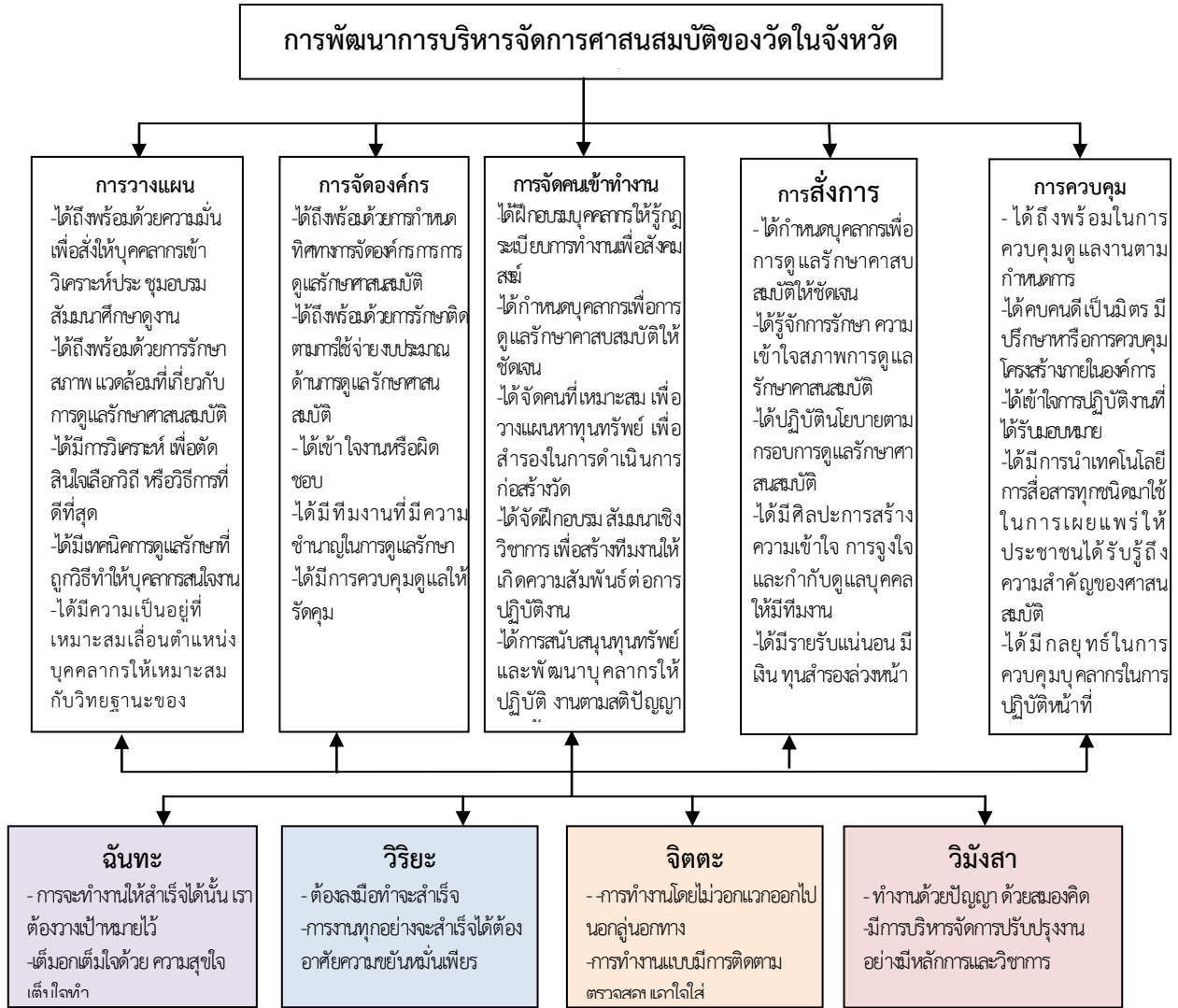
5. ผลการวิจัย

1. ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อสภาพทั่วไปในการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่พระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรีจำแนกตามสถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิศึกษานักธรรม กลุ่มตัวอย่างของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเจ้าอาวาส จำนวน 218 รูป คิดเป็นร้อยละ 68.8 มีอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 186 รูป คิดเป็นร้อยละ 58.7 มีวุฒิการศึกษาสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 141 รูป คิดเป็นร้อยละ 44.5 และมีวุฒิกศศึกษานักธรรมชั้นเอก จำนวน 284 รูป คิดเป็นร้อยละ 89.6 2. ด้านกระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี 1). ด้านการวางแผน พระภิกษุ สามเณร และประชาชนเป็นนโยบายหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการที่อย่างยั่งยืนนั้น 2). ด้านการจัดองค์กร ต้องคำนึงถึงศักยภาพความสามารถ ในการรองรับของพื้นที่ และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง พระสังฆาธิการควรยึดเอาหลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการ ที่สำนักงานศาสนสมบัติได้วางคำแนะนำไว้ 3). ด้านการจัดคนเข้าทำงาน พระสังฆาธิการต้องมีความรู้และความเข้าใจดูคนว่ามีประสบการณ์มากน้อยหรือเข้าใจเฉพาะด้าน 4). ด้านการสั่งการ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ลำพังอาศัยพระสังฆาธิการเพียงรูปเดียวไม่สามารถขับเคลื่อนภารกิจการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดไปได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย 5). ด้านการควบคุม ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ท้องถิ่นให้มากที่สุด โดยองค์กรของรัฐเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงาน 3. นำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีดังนี้ พระสังฆาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเป็นเครื่องมือในการที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จ ในขณะสงฆ์เป็นแนวทางการสร้างความสุข ความเจริญ เป็นการพัฒนาการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงการบูรณาการด้วยการพิจารณา เพื่อหาแนวทางออกที่ดีและเหมาะสมกับการพัฒนาการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ให้มีรูปแบบสอดคล้องตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ดังนี้ **ด้านฉันทะ** ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่ายๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงานพุดให้ลึกกลงไปในทางธรรมว่าความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงาม เต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ มีงานเมื่อไร ก็จะทำด้วยความเต็มอกเต็มใจด้วยความสุขใจเต็มใจทำ **ด้านวิริยะ** วิริยะ แปลว่า กล้า ก็คือ มีความกล้าที่จะเผชิญกับ อุปสรรคทุกชนิด เห็นอุปสรรคแล้วมีความรู้สึกเหมือนทารกเห็นขนม หรือเห็นอุปสรรคต่างๆ แล้วมีความรู้สึกเหมือนทารกเห็นไอศกรีม เห็นแล้วก็อยากกิน อยากจะลิ้มลอง อยากจะพิสูจน์ วิริยะเมื่อเกิดขึ้นกับใครแล้ว จะทำให้มี

ความขยันหมั่นเพียรและความพากเพียรบากบั่นในการทำงานนั้นๆ ไม่ยอมแพ้ต่อความเกียจคร้าน ความขี้เกียจ ความเฉื่อยชา ซึมเซา ไม่ขี้เกียจแข็งใจสู้ ต้องทำไปไม่ยอมแพ้ นี่คือ วิริยะ มีความสำคัญต่อการทำงานทางใจ คือ จะให้สำเร็จได้ต้องมีวิริยะความพากเพียร นั่งนิกอย่างเดียวไม่สำเร็จ ต้องลงมือทำถึงจะสำเร็จ **ด้านจิตตะ**ความเข้าใจงานหมายถึง มีใจจดจ่อ ไม่วอกแวก เรียกว่าตั้งใจทำ คนที่ขาดจิตตะ เปรียบเหมือนน้ำประปาที่ ไหลๆ หยุดๆ รอน้ำตั้งนานกว่าจะเต็ม แต่ความคิดของคนที่มีจิตตะ ความคิดของเขาจะไหล เห็นโล่งโปร่งเปรียบเหมือนน้ำที่ไหลรินพักเดียวเต็มโอ่งไม่มีขาดไม่มีหยุดเต็มกำลังเต็มแรง ใช้เวลาเท่ากันแต่ประสิทธิภาพอาจแตกต่างกัน **ด้านวิมังสา** ความไตร่ตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้นๆ หมายความว่า ใช้ปัญญาสอดส่อง เทียบเคียงเปรียบเทียบ ทั้งเหตุทั้งผลในความการงานต่างๆ ที่ตนกระทำแล้ว คือ ย้อนกลับไปดูว่าตนได้ทำเหตุปลูก ฉันทะ ใช้วิริยะ ได้ตั้งจิตตะในการนั้นๆ ไว้มากน้อยเท่าไร แล้วได้ผลเท่าไร หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และ ตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวิเคราะห์ วัตถุประสงค์ คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น ก็จะได้งานที่มีคุณภาพที่สุด

6. สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี" ทำให้ผู้วิจัยค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ดังแสดงในแผนภาพ

7. อภิปรายผล

1) อภิปรายผลสภาพทั่วไปในการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดอยู่ในระดับเห็นด้วยมากดังต่อไปนี้

1) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านฉันทะ : ความพึงพอใจในงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า พระสังฆาธิการในเขตจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านฉันทะ : ความพึงพอใจในงานอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมณฑลทริกา วิฑูรชาติ (2551). ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชนขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1-2 ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชนขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1-2 ในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 5 การพัฒนาหลัก คือ 1. การพัฒนาการพัฒนาภาวะผู้นำ ซึ่งมีการพัฒนารอง 16 การพัฒนา 2. การพัฒนาการพัฒนาครู ซึ่งมีการพัฒนารอง 7 การพัฒนา 3. การพัฒนาการพัฒนาวิชาการ ซึ่งมีการพัฒนารอง 52 การพัฒนา 4. การพัฒนาการพัฒนาการบริหารจัดการทั่วไป ซึ่งมีการพัฒนารอง 13 การพัฒนา 5. การพัฒนาการพัฒนาความร่วมมือกับชุมชน และเครือข่ายโรงเรียน ซึ่งมีการพัฒนารอง 8 การพัฒนา ผลการประเมินการทดลองใช้การพัฒนาในการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชน พบว่า การพัฒนา ทั้ง 5 การพัฒนาที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมทุกการพัฒนาอยู่ในระดับมากทั้ง 4 มาตรฐาน คือ ด้าน อรรถประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้อง 2) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านวิริยะ : ความขยันหมั่นเพียร โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดใน จังหวัดชลบุรี ด้านวิริยะ : ความขยันหมั่นเพียรอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุจิตตานันท์ (พระมหาจ่านงค์ ทินโพธิ์วงศ์ (हितจิตโต) (2555) ได้วิจัยเรื่อง “หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของเจ้าอาวาสมาใช้ในการบริหารงาน” ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักธรรมพรหมวิหาร 4 มาใช้ในการบริหารงาน โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านเมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) รองลงมาด้านมูทิตา (ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) และต่ำสุดด้านกรุณา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) ความคิดเห็นของข้อเสนอแนะที่มีค่าความถี่มากที่สุด ด้านเมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) 3) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

ด้านจิตตะ : ความเข้าใจงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีด้านจิตตะ : ความเข้าใจงานอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท (2553) ได้วิจัยเรื่อง“ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงานด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัด อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความทุ่มเทและเอาใจใส่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษา วัด ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมแซม ปรับปรุงหรือตกแต่งต่อเติม วิหารโบสถ์ อาคารสถานที่ หรือการวางแบบแปลนและแผนผังภายในวัดเพื่อปรับทัศนียภาพภายในวัดให้สวยงาม และพัฒนาไปได้ด้วยดี ซึ่งการที่วัดมีสถานที่ ที่พร้อมจะสามารถรองรับการจัดการงานอื่นภายในวัดได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น เช่น การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น รวมถึงไปถึงการจัดการด้าน รายรับและรายจ่ายภายในวัด และการเป็นตัวแทนของวัดในเรื่องต่างๆ เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่เจ้าอาวาสที่จะต้องดูแลรักษาและปฏิบัติ เพื่อให้งานด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดดำเนินการไปได้ด้วยดี

4) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านวิมังสา : ไตร่ตรองหาเหตุผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณา รายละเอียด พบว่าพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านวิมังสา : ไตร่ตรองหาเหตุผลอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสพพันธ์ ชิตานนท์ (2551) ได้วิจัย เรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร 2) สร้างหลักสูตรฝึกอบรมผู้ตรวจสอบเพื่อพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร และ 3) ประเมินหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร โดยมีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า การประเมินผล โครงร่างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร พบว่า ความต้องการจำเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หน่วยการอบรม หน่วยการเรียน เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อประกอบการอบรม และวิธีวัดและประเมินผล มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากและมีความสอดคล้องกันทุกองค์ประกอบ

2) อภิปรายผลกระทบของการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักการจัดการโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่าพระสังฆาธิการ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีอยู่ในระดับเห็นด้วยมากดังต่อไปนี้

1) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการวางแผน โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิติ

จันทราข ได้วิจัยเรื่อง “คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัดในเขตกรุงเทพมหานคร” วิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัดในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเจ้าอาวาสหรือเลขาเจ้าอาวาส และเพื่อเปรียบเทียบคุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการวัด ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือเลขาเจ้าอาวาส จำนวน 204 รูป ในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การถดถอย ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และคลาดเคลื่อนได้ไม่เกินร้อยละ 0.05 โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสมากกว่ารองเจ้าอาวาส ซึ่งส่วนใหญ่อายุ 59 ปีขึ้นไป และมีอายุพรรษา 34 พรรษาขึ้นไป ด้านวุฒิการศึกษา คือ นักธรรมชั้นเอก และวุฒิการศึกษาทางโลก คือ ปริญญาตรี คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดี โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สภาพการบริหารงานการจัดการวัดของคณะสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านการวิเคราะห์นโยบาย ด้านการจัดการการเงินและการคลัง ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ด้านการจัดการสารสนเทศ ด้านการสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (2554) 2) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการจัดองค์กร โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากเมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดด้านการสร้างทิศทางการจัดองค์กรอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประมุข สารพันธ์ (2553) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 26 รูป/คน (100%) เห็นว่า คณะสงฆ์ควรพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายการศึกษาที่ให้สิทธิสถาบันพระพุทธศาสนาจัดการศึกษาได้ รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีที่เหมาะสมในระดับมาก ซึ่งควรจะนำมาใช้ในการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ได้แก่รูปแบบที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนวิชา นักธรรม-บาลี และวิชาสามัญควบคู่กันไปตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับปริญญาเอก วิชาสามัญที่พระภิกษุสามเณรควรจะได้ศึกษาในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ได้แก่ วิชา ภาษาต่างประเทศ ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คณิตศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษาและพลศึกษา และการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี ตามลำดับ 3) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการจัดคนเข้าทำงาน โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดด้านการกำหนดการพัฒนาอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร ต้นตียมาศ (2550) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม” ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ เรียงตามลำดับน้ำหนักขององค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ 1) กิจกรรมที่ทำร่วมกัน 2) การใช้เทคโนโลยี 3) ทักษะด้านภาวะผู้นำ 4) ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม 5) การติดต่อสื่อสาร 6) การมีส่วนร่วมของสมาชิก 7) องค์การ(เครือข่ายโรงเรียน) แบบมีส่วนร่วม 8)

บรรยากาศการมีส่วนร่วม 2. ระดับของประสิทธิผลการบริหารเครือข่ายโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมาก 3. รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม 8 องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสมถูกต้องเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

4) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีด้านการสั่งการ โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากเมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการใช้การพัฒนาในองค์การ อยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเมธีธรรมมาลังการและคณะ (2549) ได้วิจัยเรื่อง “การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่เขต 1” ผลการวิจัยพบว่า 1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทั้งสิ้น 248 คน คิดเป็นร้อยละ 80.52 เป็นเพศชายจำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 43.55 เป็นเพศหญิงจำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 56.45 มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.61 วุฒิการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 229 คนคิดเป็นร้อยละ 92.34 วุฒิการศึกษาปริญญาโทจำนวน 14 คนคิดเป็นร้อยละ 5.65 และวุฒิการศึกษาปริญญาเอก จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.40 มีประสบการณ์การทำงานกว่า 10 ปี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 6.05 และประสบการณ์การทำงานตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปจำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 93.95 เป็นโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 132 คนคิดเป็นร้อยละ 53.23 และโรงเรียนประถมศึกษาที่ขยายโอกาสทางการศึกษาจำนวน 116 คนคิดเป็นร้อยละ 46.77 2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่เขต 1 ใน 4 ด้าน คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.09$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน 3. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่เขต 1 จำแนกตามประเภทของโรงเรียน พบว่า ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 5) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการควบคุม โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการควบคุมการพัฒนาอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยขอ พระมหามณเฑียร วรธมโม (2553) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดพังงา” ผลการวิจัย พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ด้านการสาธารณูปการโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า มีการก่อสร้างอาคารและเสนาสนะโดยยึดแบบอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นและความเป็นไทยและมีการจัดหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคารรวมทั้งเครื่องสาธารณูปโภคต่างๆ

3) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักอิทธิบาท 4 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมจิต ขอนวงศ์ และคณะ (2453) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการสอนกลุ่มสาระ การเรียนรู้พระพุทธศาสนา ม.3 จ.แพร่” ผลการวิจัยพบว่า 1. กิจกรรมการเรียนการสอนของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดแพร่ พบว่า ครูนำกิจกรรมการเรียนการสอนไปใช้ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านประสิทธิภาพการสอน อยู่ในระดับปานกลาง 2. ประเมินประสิทธิภาพการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดแพร่ พบว่า ประเมินประสิทธิภาพการสอนของครู ด้านเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอน สื่อการสอน และประสิทธิภาพการสอนอยู่ในระดับปานกลาง 3. เปรียบเทียบตัวแปรและประสิทธิภาพการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดแพร่ ระหว่างกลุ่มตัวแปรโดยรวม พบว่า ครูที่มีเพศ อายุ เขตพื้นที่การศึกษา ประสบการณ์ วุฒิการศึกษา คณะที่จบการศึกษา เคยผ่านการอบรม และลักษณะของโรงเรียนต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ส่วนเพศนักเรียนไม่แตกต่างกันในการประเมิน ประสิทธิภาพการสอนของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พระสังฆาธิการที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของดนุพล สุนทรรัตน์ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนศึกษาเอกชน กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียน โรงเรียนวชิราวุฒิ กลุ่มชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2440 จำนวน 12 ห้องเรียน สุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน จำนวน 40 คน และเป็นกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน จำนวน 40 คน ทดสอบนักเรียนด้วยแบบประเมินผลการใช้หลักสูตรเสริมที่ประเมินเจตคติ และพฤติกรรมการณ์มีคุณธรรม จริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างก่อน และหลังการทดลองทั้งสองกลุ่ม แล้ววิเคราะห์ผลการวิเคราะห์ผลการทดลองโดยใช้สถิติการหาค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม ผลการศึกษา พบว่า

1. ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติกับพฤติกรรมการณ์มีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนหลังการทดลอง มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
2. ผลการเปรียบเทียบเจตคติการมีคุณธรรมหลักการทดลองระหว่างกลุ่มควบคุมกับกลุ่ม

ทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยโดยรวมสูงกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความมีวินัยและความประหยัด กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และความขยันหมั่นเพียร มีเจตคติต่อการมีคุณธรรมไม่แตกต่างกัน

8. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงานการจัดการและการขยายผลการวิจัยสู่การบริหาร การ ปฏิบัติหรือการจัดการเชิงวิชาการ ดังนี้

1) **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย** 1) ปรับปรุงองค์การการจ้ดประโยชน์ให้เป็นองค์กรอิสระ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการจัดประโยชน์หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสมต่อการบริหารจัดการ 2) ปรับปรุง กฎ ระเบียบ ให้เอื้อต่อการจัดประโยชน์และเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันไม่ยึดถือ แต่ยึดหยุ่นทันต่อเหตุการณ์ และควรเพิ่มมาตรการทางกฎหมาย และลงโทษอย่างจริงจังต่อผู้เข้าที่ผิด กฎระเบียบสัญญาเช่าต่างๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่มีพฤติกรรมเอื้อประโยชน์ต่อผู้เช่า 3) เพิ่มอัตราค่าจ้างบุคลากร เจ้าหน้าที่ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอและจัด ฝึกอบรมและสัมมนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดประโยชน์ รวมถึงผู้อำนวยการสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด ให้มีความรู้ความเข้าใจ กฎ ระเบียบ และทัศนคติที่ดีต่อการจัดประโยชน์สร้างจิตสำนึกแก่ราชการ เจ้าหน้าที่จัดประโยชน์ ถือเป็นหน้าที่สำคัญที่จะสร้างความมั่นคงแก่สถาบันพระพุทธศาสนา 4) ส่วนกลางควรมอบอำนาจหน้าที่บางประการให้ส่วนภูมิภาคมีบทบาทมากขึ้นเพื่อเอื้อต่อการจัดประโยชน์ได้ถูกต้อง เป็นธรรม และรวดเร็วยิ่งขึ้น 5) ตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเฉพาะกิจ พิจารณาแก้ปัญหาในเรื่องต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว และทันเหตุการณ์ โดยเฉพาะเร่งรัดหนี้ค้างชำระและอื่น ๆ รวมทั้งตรวจสอบการรังวัดและปักหลักเขตแสดงแผนผัง การเช่าให้ชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการทำสัญญาเช่าอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

2) **ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ** 1) นำเทคโนโลยีสมัยใหม่ และเทคนิคใหม่มาใช้ในงานจัด ประโยชน์ เพื่อสามารถแก้ปัญหาได้รวดเร็วและตรงกับสภาพความเป็นจริง เช่น ใช้ระบบ คอมพิวเตอร์จัดเก็บข้อมูล วางระบบจัดเก็บข้อมูล มีฐานข้อมูลที่ถูกต้องทันสมัย ที่สามารถเรียก ตรวจสอบ เพื่อวางแผนพัฒนาติดตามเร่งรัดค่าเช่าตลอดจน สัญญาต่าง ๆ ว่าสิ้นสุดสัญญาเวลาใด ให้ได้ทันเหตุการณ์ 2) จัดให้มีการศึกษาวิจัย วิเคราะห์การจัดประโยชน์ ความพึงพอใจของผู้เช่าหรืออื่น ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาการจัดประโยชน์ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และควรเสริมสร้างขวัญ และกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานจัดประโยชน์ด้วยวิธีการต่าง ๆ อาทิ ให้โบนัส ค่าตอบแทนร้อยละ จากรายได้หรือสวัสดิการอื่น ๆ เช่น ที่พักเจ้าหน้าที่ 3) ควรจัดกิจกรรม/โครงการประชาสัมพันธ์สร้างความ เข้าใจแก่ผู้เช่าในเรื่องกฎระเบียบการ เช่าที่ดิน การปฏิบัติตน เช่น ทำเอกสารแจก หรือจัดโครงการเก็บค่า เช่าแบบสัญญา 4) ติดตามเร่งรัดสัญญาเช่าต่าง ๆ ที่ไม่เป็นธรรม เช่น การให้เช่าช่วง การต่อเติมอาคาร สถานที่ผู้เช่าไม่ทำตามระเบียบการเช่า เป็นต้น 5) บริการชำระค่าเช่าของผู้เช่า ให้สะดวก รวดเร็วและเป็น ธรรมในหลายช่องทาง เช่น ผ่านธนาคาร ร้านสะดวกซื้อ หรือบริการนอกสถานที่

บรรณานุกรม

- กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). *คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีในการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- กฤตดา พิมพ์ชบ. (2545). “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระครูโสภณปทุมมากร (ชโล ธมฺมปาโล). (2554). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิพัฒน์ภัสร์ บุญเทียน. (2547). “การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.